

*Kertész Krisztián*¹

Nemzetgazdasági és regionális konvergencia az Európai Unióban

Tagállamok és megyéik felzárkózása az Európai Unióban

National and Regional Convergence in the European Union

Catching-up of Member States and their Counties in the European Union

A tanulmány áttekinti és összehasonlítja 17 európai uniós tagállam elmúlt három évtizedes felzárkózási tendenciáját. Megfigyelhető, hogy a kevésbé fejlett országok gazdasági gyorsabban növekedtek, és ezáltal az Európai Unión belüli fejlettségi különbségek jelentősen csökkentek. Látható, hogy lényegesen gyorsabb volt a gazdasági növekedés üteme azokban az országokban, ahol a beruházások hosszú távú átlagos növekedési üteme nagyobb volt, és ezen belül is leginkább az infrastrukturális és üzleti ingatlanberuházások, valamint a gép- és berendezésberuházások gyorsították a növekedést. Ugyan nem annyira szignifikánsan, de a nemzetgazdaságok külgazdasági nyitottságának mértéke szintén pozitívan korrelált az ország felzárkózásával: gyorsabb volt a nemzetgazdasági felzárkózás, ahol a külkereskedelem volumene a GDP arányában növekedett, azokban az országokban pedig, ahol megnőtt a GDP-n belül és a foglalkoztatáson belül a külföldi cégek részesedése is, ez a hatás még látványosabb volt (minden bizonnyal a fejlett technológiák importja miatt). A tanulmány a váltómozgás-elmélet tükrében elemzi és összehasonlítja továbbá azt is, hogy miként alakultak 15 tagállamban az egyes megyék közötti regionális jövedelemkülönbségek.

Kulcsszavak: nemzetgazdasági felzárkózás, regionális jövedelemkülönbségek, egy főre jutó GDP, gazdasági növekedés, konvergencia, Európai Unió, beruházások, külgazdasági nyitottság

---

¹ Egyetemi docens, Nemzeti Közszerológati Egyetem Közgazdaságtani és Nemzetközi Gazdaságtani Tanszék, e-mail: kertesz.krisztian@uni-nke.hu

The study reviews and compares the catching-up trend of 17 European Union member states over the past three decades. It can be observed that the economies of the less developed countries have grown faster, thus significantly reducing the development disparities within the European Union. It can be seen that the pace of economic growth has been significantly faster in countries with a higher long-term average growth rate of investment, especially if infrastructure and commercial real estate investment growth rates, furthermore machinery and equipment investment growth rates accelerated the most. Although not so significantly, the degree of openness of the national economies to the external economy has been also positively correlated with the country's catching-up rate: the catching-up was faster, where the volume of foreign trade to GDP ratio increased. Furthermore, in countries where the share of foreign firms in GDP production and in total employment was higher, the catching-up effect was even more spectacular (certainly due to imports of advanced technologies). The study also analyses and compares how regional income disparities between counties have evolved in 15 Member States in the light of the trade-off convergence theory.

Keywords: national catching-up, regional income differences, GDP per capita, economic growth, convergence, European Union, investments, foreign economic openness

1. Hipotézisek a növekedésméletek tükrében

A nemzetgazdaságok hosszú távú növekedési pályáját leíró, azaz a hosszú távú növekedést befolyásoló tényezőket leíró növekedésméleteknek több mint 60 évre visszatekintő fejlődéstörténete van a közgazdasági szakirodalomban. Az első mérföldkő Robert Solow elmélete volt² (1956), amelyet 1987-ben Nobel-díjjal jutalmaztak. Solow elméletéből egyenes út vezetett az úgynevezett β -konvergencia- (béta-konvergencia) elméletig, amelynek fő következtetése, hogy a kevésbé fejlett, azaz alacsonyabb szintről induló nemzetgazdaságok gyorsabb gazdasági növekedést képesek elérni, mint a fejlettebb országok. Ezzel az elmélettel vitatkoztak később a feltételes β -konvergenciamodellek, amelyek azt hangsúlyozták, hogy ez a felzárkózás azért nem tud minden esetben megvalósulni, mert az egyes országokban különböző a munkaerő képzettségi szintje, információval való ellátottsága, továbbá a technológiai színvonal.³ Eszerint a teljes felzárkózás csak akkor tudna megvalósulni, ha a technológiatranszfer tökéletes lenne az országok között, továbbá ha a kevésbé fejlett országokban az úgynevezett humán tőke (azaz képzettség, szaktudás stb.) szintje szintén képes lenne felzárkózni a fejlett

² Robert M. Solow: A Contribution to the Theory of Economic Growth. *Quarterly Journal of Economics*, 70. (1956), 1. 65–94.

³ Többek között ezzel foglalkoznak a következő tanulmányok: Paul M. Romer: Endogenous Technological Change. *Journal of Political Economy*, 98. (1990), 5. part 2, S70–S102; G. Mankiw – D. Romer – D. Weil: A Contribution to the Empirics of Economic Growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 107. (1992), 2. 407–433; Robert E. Lucas, Jr.: Why Doesn't Capital Flow from Rich to Poor Countries? *The American Economic Review*, 80. (1990), 2. 92–96.

országokéhoz. Miközben a β -konvergenciamodellek pusztán az ország vagy régió felzárkózását elemzik, az ún. σ -konvergencia (szigma-konvergencia) már az országok vagy régiók fejlettségi szintjei szórásának csökkenő trendjét jelenti. (A béta- és szigma-konvergenciák természetesen szorosan összefüggnek egymással, azonban a szigma-konvergencia teljesülésének feltételei szigorúbbak, azaz a béta-konvergencia szükséges, de nem elégséges feltétele a szigma-konvergenciának.)

A növekedésemelvények és konvergenciaelméletek fejlődését számos empirikus kutatás, tanulmány is követte. A tapasztalatok megerősítették az elméleti következtetéseket: gazdasági értelemben minél nyitottabb egy ország és minél jobban képes megismerni, befogadni, átvenni és a nemzetgazdaságába beépíteni a fejlett külföldi technológiákat, annál gyorsabb az adott ország gazdasági növekedése, felzárkózási folyamata.⁴ Jelen tanulmány azt hivatott szemléltetni, hogy az Európai Unióban az elmúlt 30 évben miként ment végbe az átlagnál kevésbé fejlett tagállamok gazdasági felzárkózása, illetve mely EU-tagállamok és mi okból voltak sikeresebbek másoknál.

A konvergenciaelméletek az elmúlt 50-60 évben azt is behatóan vizsgálták, hogy egy nemzetgazdaság felzárkózása miként hat az országon belüli régiók, megyék közötti jövedelmkülönbségekre. E tekintetben klasszikus elméletnek tekinthető az úgynevezett Williamson-hipotézis.⁵ Eszerint az országok fejlettsége és területi egyenlőtlenségei között „fordított U” alakú összefüggés van. Azaz az elmélet (és Williamson empirikus kutatása) szerint a fejletlen és a fejlett országokban legkisebbek a regionális jövedelmkülönbségek, miközben a közepesen fejlett országokban az előbbieknél nagyobb regionális jövedelmkülönbségek vannak. (Az elmélet egyébként Kuznets munkájára⁶ épül, amely még nem regionális szempontból kutatta ugyan a jövedelmkülönbségeket, de rámutatott a gazdasági fejlettség és a társadalmi jövedelmi egyenlőtlenségek kapcsolatára: empirikus kutatásai szerint az elmaradott és a fejlett térségekben kisebbek, a közepesen fejlett régiókban viszont nagyobbak a társadalmi jövedelmkülönbségek.)

Ezután a tanulmány azt kívánja megvizsgálni az úgynevezett váltómozgás konvergenciaelmélet (*trade-off convergence theory*) tükrében,⁷ hogy a nemzetgazdaságok felzárkózási folyamatai milyen hatást gyakoroltak az országokon belüli regionális jövedelmkülönbségekre. A váltómozgás-elmélet ugyanis kimondja, hogy a nemzetgazdasági felzárkózás, gazdasági sikeresség kvázi mindig azzal a negatív mellékhatással is együtt jár, hogy eközben az országon belüli regionális jövedelmkülönbségek növekedni fognak, ugyanis a fejlettebb megyék gazdasági gyorsabban, a fejletlenebb megyék gazdasági pedig lassabban fognak növekedni. Az elmélet szerint minél alacsonyabb relatív

⁴ Többek között ezzel foglalkoznak a következő tanulmányok: Robert J. Barro: Economic Growth in a Cross Section of Countries. *The Quarterly Journal of Economics*, 106. (1991), 2. 407-444; Robert J. Barro et al.: Convergence Across States and Regions. *Brookings Papers on Economic Activity*, (1991), 1. 107-182.

⁵ J. G. Williamson: Regional Inequality and the Process of National Development: A Description of the Patterns. *Economic Development and Cultural Change*, 13. (1965), 4. 3-84; Gyuris Ferenc: A Williamson-hipotézis. Egy koncepció tartalma, kritikája és utóélete. *Tér és Társadalom*, 25. (2011), 2. 3-28.

⁶ Simon Kuznets: Economic Growth and Income Inequality. *The American Economic Review*, 45. (1955), 1. 1-28.

⁷ Bővebben lásd például: European Commission: Real Convergence and Catching-up in the EU. *European Economy*, (2000), 71. Chapter 5, 173-207; Kertész Krisztián: A nemzeti és a regionális felzárkózás váltómozgása az EU-országokban és Magyarországon. *Külgazdaság*, 48. (2004), 2. 65-76.

fejlettségi színtről indul egy nemzetgazdaság és minél gyorsabb a nemzetgazdasági növekedése, annál nagyobb és annál tartósabb regionális különbségek alakulhatnak ki az országban belül.

Jelen tanulmányban a következő hipotéziseket fogalmazzuk meg, és kívánjuk megvizsgálni, értékelni az empirikus adatok segítségével:

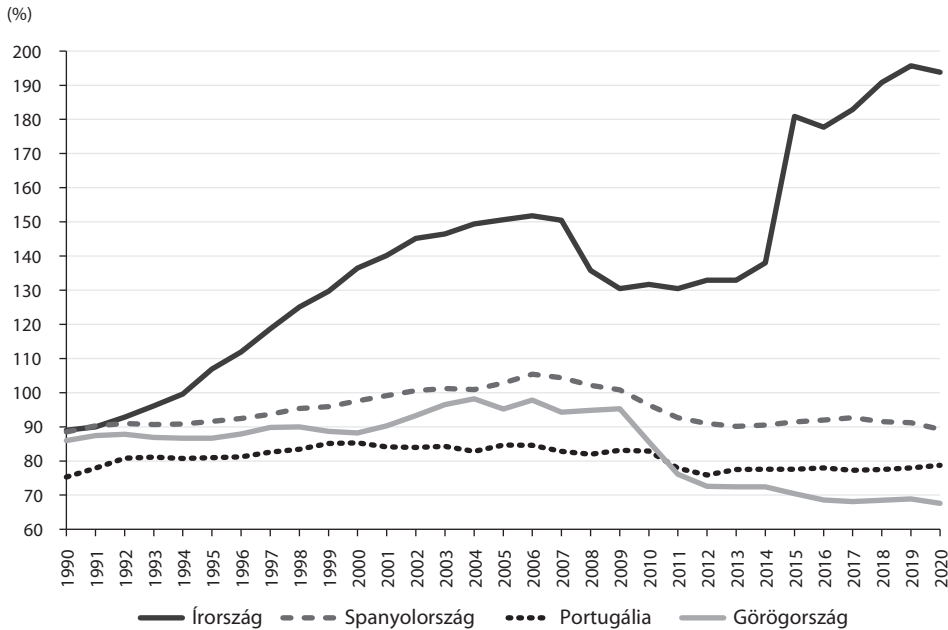
1. Tekintettel arra, hogy az Európai Unió egy gazdaságilag meglehetősen integrált országcsoporthoz tartozik, ahol már megvalósult az egységes belső piac, érvényesül a négy szabadság elve (árak, szolgáltatások, tőke és munkaerő szabad áramlása), és így vélelmezhető, hogy a technológiatranszfer és tudástranszfer szintén elég nagy határfokot érhetett el ahhoz, hogy a kevésbé fejlett tagállamok felzárkózása (vagy legalább annak intenzív folyamata) megvalósulhasson az elmúlt két-három évtizedben.
2. Tekintettel arra, hogy az EU-n belül sem minden ország egyforma mértékben nyitott, és nem is egyforma gazdaságpolitikát folytat, vélelmezhető, hogy minél nagyobb egy országban a technológiai indíttatású beruházások mértéke, továbbá minél nagyobb az adott ország gazdasági, szerkezeti és szabályozási nyitottsága, továbbá integráltsága az Európai Unióhoz (és ez lehetővé teszi a fejlettebb külföldi technológiák importját, adaptálását és abszorpcióját), annál gyorsabb lehetett az adott nemzetgazdaság fejlődése is az egy főre jutó GDP tekintetében.
3. Tekintettel arra, hogy az 1990-es és 2000-es években az EU felzárkózó országaiiban megvalósultak a váltómozgás-elmélet hipotézisei,⁸ feltételezhető, hogy ezek a tendenciák az elmúlt évtizedben is folytatódtak.

2. Írország, Spanyolország, Portugália és Görögország összehasonlítása, tanulságai

Az előbbi hipotézisek vizsgálatát, az összehasonlító elemzést azzal a négy országgal kezdjük, amelyek az 1980-as és 1990-es években a legkevésbé fejlett EU-tagállamok voltak (még a kelet-közép-európai országok csatlakozása előtt, az EU korábbi 15 tagállama közül): Görögország, Írország, Spanyolország és Portugália. Az 1. ábra a négy ország vásárlóerő-paritáson számolt egy főre jutó GDP-jének és a jelenlegi EU27 nemzetgazdaságok átlagos, vásárlóerő-paritáson számolt egy főre jutó GDP-jének egymáshoz viszonyított százalékos arányát, illetve annak idősorát mutatja (EU27 = 100%).

⁸ Bővebben lásd például: Kertész Krisztián: A nemzetgazdasági és a regionális felzárkózás váltómozgása és általános indikátora. In Karlovitz János Tibor (szerk.): *Ekonomické štúdie – teória a prax* [Gazdasági tanulmányok – elmélet és gyakorlat] Komárno, International Research Institute s.r.o., 2013. 477–486; Kertész Krisztián: A nemzetgazdasági és a regionális konvergencia mérése az EU-ban. *Közgazdasági Szemle*, 61. (2014), 12. 1447–1462.

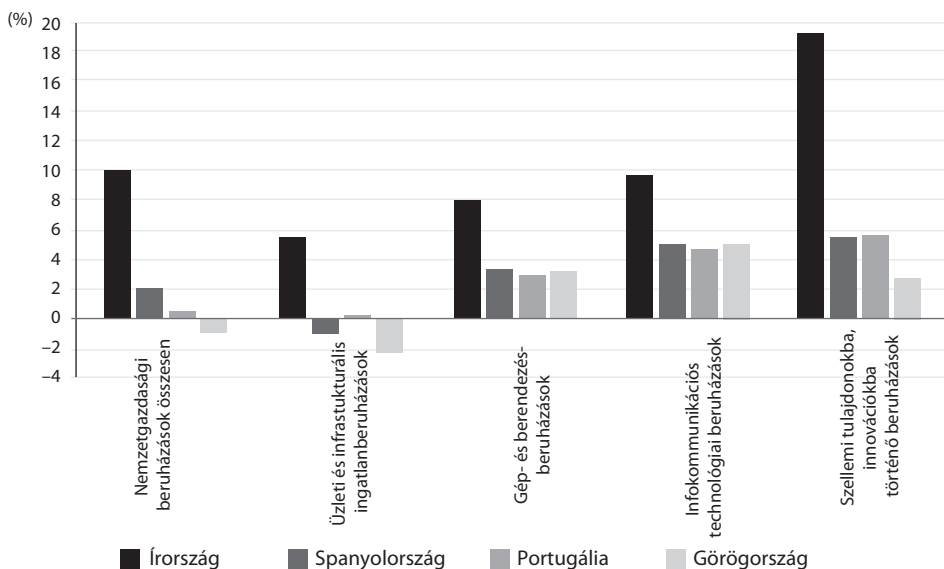
1. ábra: Egy főre jutó GDP alakulása vásárlóerő-paritáson számolva, az EU27 százalékában, Írországban, Görögországban, Spanyolországban és Portugáliában 1990 és 2020 között (EU27 = 100)
Forrás: a szerző számítása European Commission: European Economy Statistical Annex (2020 Autumn). 26–27. alapján

Ahogy az 1. ábrán látható, a négy ország 1990-ben közel azonos relatív fejlettségi szintről indult (az EU27 75–90%-áról), azonban ezután teljesen más fejlődési pályát jártak be:

- Spanyolország és Portugália relatív fejlettségi szintje az EU-átlaghoz képest jelenleg (89,3% és 78,7%) körülbelül ugyanakkora, mint 30 évvel ezelőtt, tehát érdemi felzárkózás ezen országok esetében nem történt (igaz, az időszak közepén volt felzárkózás [Spanyolország 105,4%-ra, Portugália pedig 85,3%-ra], csak később egy szinte ugyanolyan mértékű visszaesés is bekövetkezett).
- Görögország lemaradása az EU-átlaghoz képest pedig nemcsak hogy nem csökkent, de ráadásul még jelentősen növekedett is az elmúlt 30 évben: relatív fejlettségi szintje 86%-ról 67,6%-ra esett vissza (igaz, az időszak közepéig Görögország is felzárkózásban volt, egészen 98,2%-ig, ezután azonban fájdalmas válság, visszaesés, lemaradás következett).
- Írország viszont eközben Európa leggyorsabban fejlődő országaként nemcsak hogy felzárkózott az EU-átlaghoz, hanem egy valóságos gazdasági csodát is megvalósított. Az 1980-as években még az akkori EU egyik legfejletlenebb tagállama mára az egyik legfejlettebb országgá vált: Luxemburg után az EU-ban Írországnak a legmagasabb az egy főre jutó GDP-je, amellyel mostanra már megközelítette az EU-átlag dupláját (193,8%)!

Ahogy a 2. ábrán látható, a rendkívül gyors gazdasági növekedés egyértelműen magyarázható azzal, hogy mind a nemzetgazdasági beruházások összessége, mind pedig azon belül a produktív, az infokommunikációs célzatú, a technológiaintenzív, az innovációorientált és a szellemi tőkefelhalmozásra irányuló beruházások volumenének növekedési üteme lényegesen magasabb volt Írországban az elmúlt évtizedekben, mint a másik három említett tagállamban (és mint az EU-országok döntő többségében). Mindezek hatására a munka termelékenysége szintén lényegesen gyorsabban növekedett Írországban, ahol az éves átlagos növekedési ütem 3,31% volt 1995 és 2019 között, szemben Portugália 1,03%-os, Spanyolország 0,55%-os és Görögország 0,45%-os éves átlagos növekedési ütemével.

2. ábra: Beruházások és egyes beruházástípusok volumenének éves átlagos változása 1995 és 2019 között Írországban, Görögországban, Spanyolországban és Portugáliában

Forrás: a szerző szerkesztése https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_10_an6&lang=en adatai alapján

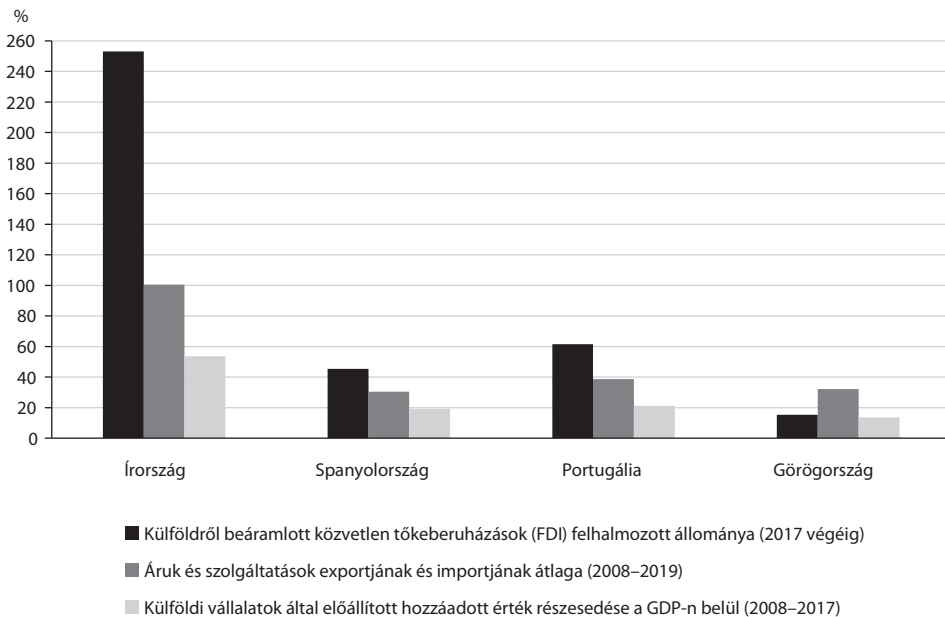
Amellett, hogy egy nemzetgazdaság hosszú távú növekedését alapvetően befolyásolja a beruházási ráta nagysága és a beruházások összetétele, természetesen nem ez az egyetlen hajtóereje a gazdaságnak. Hasonlóan jelentős húzóerőt jelenthet az is, ha egy adott nemzetgazdaság hatékonyan képes integrálódni a világ gazdaságba, azaz:

- ha hatékonyan bekapcsolódik az áruk és szolgáltatások nemzetközi kereskedelmébe;
- ha a nagyobb piac hatására élesedik az áru-, a szolgáltatás-, a munkaerő- és a tőkepiacokon a verseny, csökkennek a helyi regionális monopóliumok, oligopóliumok piactorzító hatásai;

- ha az ország képes azokra az iparágakra és tevékenységekre szakosodni, amelyek tekintetében komparatív előnye van, a többi terméket pedig képes olcsóbb importtal helyettesíteni;
- ha az ország képes hasznosítani a nemzetközi működőtőke-áramlások előnyeit, és a közvetlen stratégiai beruházások segítik pótolni az esetlegesen hiányzó tőkeforrásokat;
- ha az integráció hatására beáramlanak az országba a modern külföldi technológiák és innovációk is, amelyek a lakossági szaktudás, a humán tőke fejlődését indukálhatják, és amelyek ezáltal elterjedhetnek, és szélesebb körökben más területeken is használhatókká válnak.

A magasabb fokú nemzetközi gazdasági integráltság tehát számos előnnyel jár, hatékonyabb gazdasági szerkezetet eredményezhet, és ez a tapasztalat teljes mértékben vissza is igazolódott az előbbi négy EU-tagállam esetében is. A 3. ábrán látható adatok egyértelműen azt tükrözik, hogy gazdasági értelemben legnyitottabb, nemzetközileg legintegráltabb gazdaság pontosan az ír, amely egyértelműen a legsikeresebb gazdaság volt az elmúlt évtizedben (ahogy azt korábban az 1. ábrán láthattuk). Az is látható továbbá, hogy a legkevésbé sikeres Görögország egyben a gazdaságilag legkevésbé nyitott ország is.

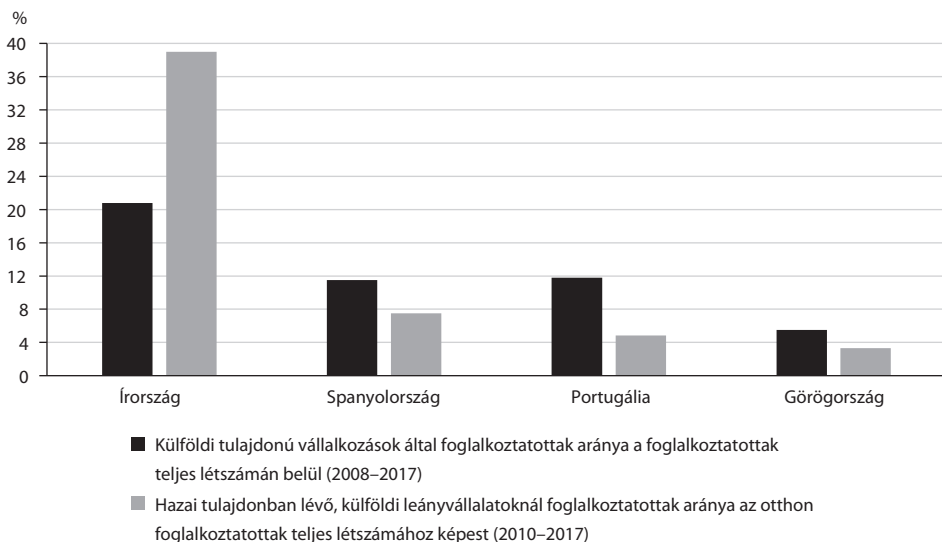

3. ábra: Nemzetközi nyitottsági mutatók a GDP arányában Írország, Görögország, Spanyolország és Portugália tekintetében

Forrás: a szerző szerkesztése az Eurostat adatai alapján

A 4. ábra a munkaerőpiac szémszögéből mutatja be a gazdaságok nemzetközi nyitottságát, integráltságát, és ezen az látható, hogy Írország gazdasági nyitottsága olyan magas szintet ért el az elmúlt évtizedben, hogy a foglalkoztatottak összlétszámának közel 60%-át teszi ki a külföldi tulajdonú vállalatok által foglalkoztatottak, valamint a hazai tulajdonú vállalatok külföldi leánycégei által foglalkoztatottak száma. Az is látható továbbá az ábrán, hogy a legkevesébe sikeres (az EU-ban lemaradó) Görögország e nyitottsági adatok szerint is a legzártabb gazdaság volt a négy elemzett ország közül, hiszen a görög vállalkozások is Görögországban foglalkoztatják a görög foglalkoztatottak több mint 90%-át. (Spanyolország és Portugália esetén ugyanez az arány szintén magas: 80-85% között szóródik.) Közvetlen tőkebefektetésnek (*Foreign Direct Investment, FDI*) az minősül, ha a befektető hosszú távú stratégiai befektetési céllal fektet be és nem csak rövid távú, spekulatív árfolyamnyereségre vadászó céllal. A nemzetközi statisztikai szabályok szerint közvetlen tőkebefektetésnek az minősül, ha a befektető (vagy befektetőcsoport) legalább 10%-os tulajdoni részarányt ér el az adott vállalatban. A hozzáadott érték külföldi vállalat által előállítottak akkor minősül a nemzetközi statisztikai szabályok szerint, ha az adott vállalat legalább 50%-os tulajdoni hányaddal külföldi tulajdonban van.

4. ábra: Nemzetközi nyitottsági mutatók a munkaerőpiac területén Írország, Görögország, Spanyolország és Portugália tekintetében

Forrás: a szerző szerkesztése az Eurostat adatai alapján

Megjegyzés: A foglalkoztatott akkor minősül külföldi vállalat által foglalkoztatottnak a nemzetközi statisztikai szabályok szerint, ha a munkaadó vállalat legalább 50%-os tulajdoni hányaddal külföldi tulajdonban van.

Az ír gazdaság rendkívüli nyitottsága és sikeressége egyrészt a külföld felé tudatosan és határozottan nyitó gazdaságpolitikának, másrészt az ország előnyös kulturális

helyzetének is köszönhető. Az előbbi alatt a külföldibefektető-barát üzleti környezet megteremtését, a munkaerőpiac és tőkepiac rugalmasságának, mobilitásának erősítését, valamint a technológiaintenzív tőkeberuházások állami támogatását értjük. Másrészt az előnyös kulturális helyzet mint adottság pedig Írország számára azt jelenti, hogy sok amerikai befektető egyrészt a korábbi ír rokoni és kulturális kötődései miatt, másrészt amiatt, hogy Írországban mindenki anyanyelvi szinten beszéli az angol nyelvet, nagyon szívesen fektetett be működőtőkét Írországban. Az USA-ból tehát a nyelvi és kulturális kötődések miatt nagy mennyiségű működőtőke és vele együtt technológia áramlott Írországba az elmúlt évtizedekben.

A négy bemutatott ország makrogazdasági tendenciái, az eddigi elemzéseink, illetve az első négy ábrán szemléltetett tapasztalatok alapján egyértelműen kimondható, hogy egy ország gazdasági teljesítményét döntő mértékben képes javítani az, ha

- magas a beruházási ráta, és magas a beruházásoknak a humán tőkébe, az infokommunikációs hálózatba és eszközökbe, a közlekedési és közszolgáltatási infrastruktúrába, a gépekbe és berendezésekbe és mindenekelőtt a technológiai fejlődés és innováció támogatására irányuló beruházások részaránya;
- magas a nemzetgazdaság nemzetközi nyitottsága, amely következtében jelentős az áruk és szolgáltatások exportjának és importjának GDP-hez viszonyított aránya, azaz a nemzetgazdaság komparatív előnyök szerinti szakosodásának mértéke;
- magas a nemzetgazdaság nemzetközi nyitottsága, amely következtében magas a külföldről érkező (és külföldre irányuló) közvetlen tőkeberuházások mértéke és a külföldi vállalatok hazai GDP-n belüli részesedése;
- a nemzetgazdaság magas nemzetközi nyitottságának köszönhetően jelentős technológiaiimport valósul meg, és jelentős a hazai munkaerő külföldi cégek általi foglalkoztatása, ami szintén hozzájárul a hazai humán tőke fejlődéséhez.

3. További 13 nemzetgazdaság felzárkózási tendenciái

A négy régebbi tagállam⁹ felzárkózási tapasztalatainak tükrében a soron következő ábrákon, grafikonokon azt fogjuk áttekinteni, hogy az Európai Unióhoz később, azaz 2004-ben vagy azután csatlakozott tagállamokban milyen felzárkózási tendenciák zajlottak le, és ezek a trendek miként magyarázhatók ugyanezekkel a közgazdasági változókkal, azaz a beruházásokkal és a külgazdasági nyitottsággal.

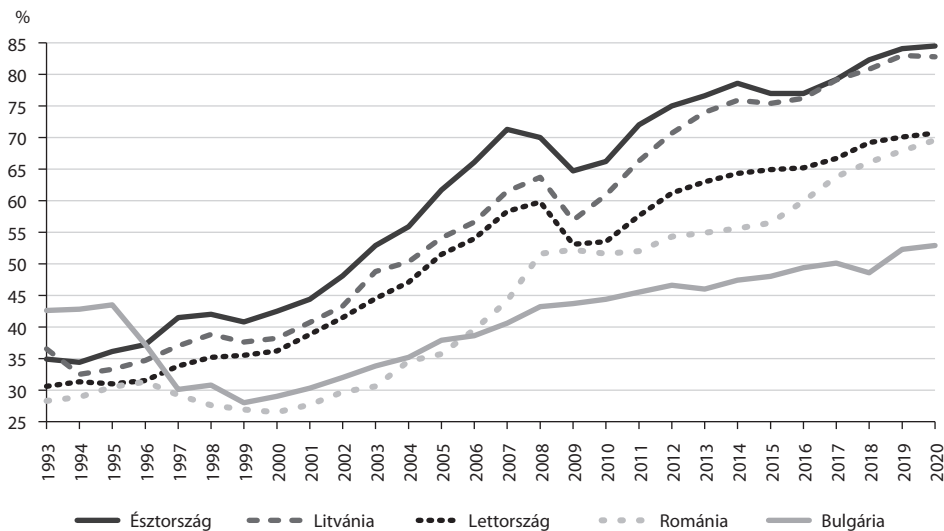
Az 5. ábra a 2000-es években csatlakozott tagállamok közül a legalacsonyabb fejlettségi szintről induló tagállamok tendenciáit mutatja be. Ezen az ábrán annak az öt tagállamnak a trendjei elemezhetők, amelyek az 1990-es évek elején vagy közepén még csak az Európai Unió átlagfejlettségének¹⁰ kb. 30-35%-án (vagy akár az alatt) álltak (az egy főre jutó, vásárlóerő-paritáson számolt GDP tekintetében). Ahogy a tendenciákból

⁹ Írország 1973-ban, Görögország 1981-ben, Spanyolország és Portugália pedig 1986-ban csatlakozott az Európai Unióhoz (pontosabban annak jogelődjéhez).

¹⁰ A korrekt összehasonlíthatóság érdekében az adatok mindvégig ugyanazon 27 tagállam átlagához viszonyítanak, függetlenül attól, hogy az adott évben ténylegesen hány tagja volt az Európai Uniónak.

látható, mindegyik tagállam viszonylag gyors felzárkózásban volt az EU-átlaghoz, tehát e tekintetben az összes ország sikeresnek tekinthető, de természetesen ez a siker nem volt egyforma mértékű. A legsikeresebb Észtország és Litvánia volt, amelyek egy főre jutó GDP-je mára már eléri az EU-átlag közel 85%-át. Ezen öt tagállam közül a második legsikeresebb Lettország és Románia volt, amelyeknek körülbelül 70%-os szintig sikerült felzárkózniuk, a legkevésbé sikeres pedig Bulgária volt, de a 2000-es évektől már Bulgária is felzárkózásban van, és a GDP-je ma már meghaladja az EU-átlag 50%-át.

5. ábra: Egy főre jutó GDP alakulása vásárlóerőparitáson számolva, az EU27 százalékában, Észtországban, Lettországban, Litvániában, Romániában és Bulgáriában 1993 és 2020 között (EU27 = 100%)

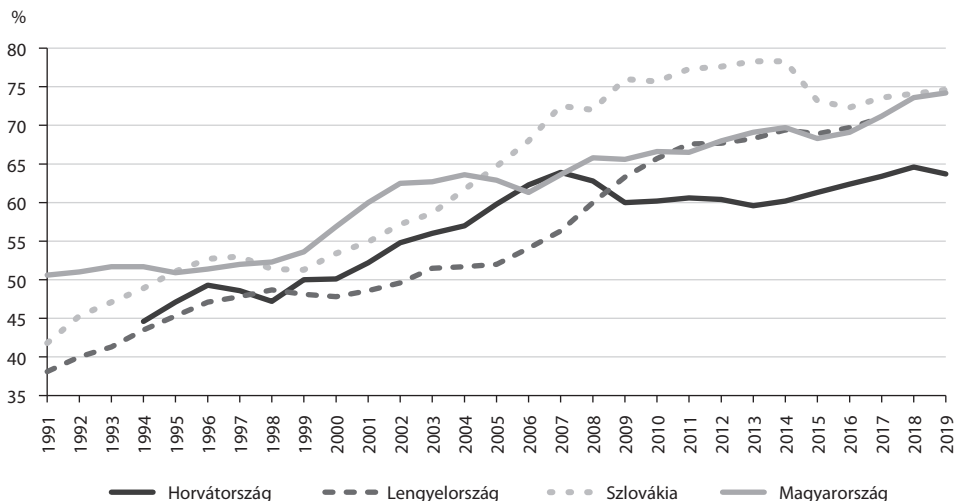
Forrás: a szerző szerkesztése European Economy Statistical Annex (2020 Autumn).

26–27. adatai alapján

A 6. ábra pedig azoknak a közepesen fejlett, 2000-es években csatlakozott EU-tagállamoknak a felzárkózási tendenciáit ábrázolja, amelyek az 1990-es éves elején-közepén még az EU-átlag-fejlettség kb. 40-50%-a körül voltak az egy főre jutó, vásárlóerő-paritáson számolt GDP tekintetében.

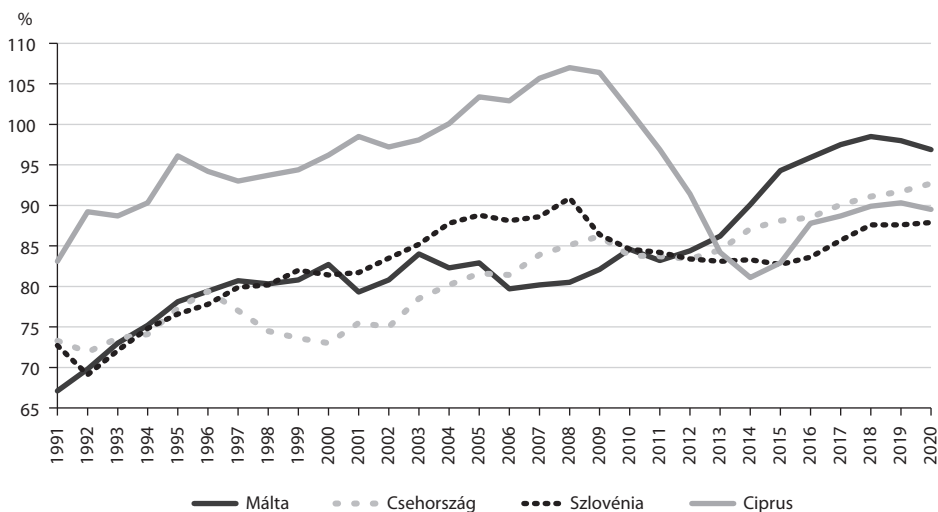
Ahogy látható, ezek a tagállamok is relatíve gyors felzárkózásban voltak az EU-átlaghoz az elmúlt három évtizedben (igaz, nem olyan gyors felzárkózásban, mint a három balti állam vagy Románia). A négy ország közül Lengyelország és Szlovákia felzárkózása volt a leggyorsabb, majd Magyarország és végül Horvátország követi őket a sorban, a felzárkózás sebessége tekintetében.

6. ábra: Egy főre jutó GDP alakulása vásárlóerő-paritáson számolva, az EU27 százalékában, Horvátországban, Lengyelországban, Szlovákiában és Magyarországon 1991 és 2019 között (EU27 = 100%)

Forrás: a szerző szerkesztése European Economy Statistical Annex (2020 Autumn). 26–27. adatai alapján

7. ábra: Egy főre jutó GDP alakulása vásárlóerő-paritáson számolva, az EU27 százalékában, Máltán, Csehországban, Szlovéniában és Cipruson 1991 és 2020 között (EU27 = 100%)

Forrás: a szerző szerkesztése az European Economy Statistical Annex (2020 Autumn). 26–27. adatai alapján

A 7. ábra pedig már azoknak a 2000-es években csatlakozott EU-tagállamoknak a felzárkózási tendenciáit ábrázolja, amelyek egy még fejlettebb szintről (az EU-átlag 67-85%-áról) indították a felzárkózást az 1990-es évek elején. Ahogy az ábrán is látható, ezek közül a legsikeresebb ország Málta volt, amely a legkevésbé fejlett ország volt a négy közül három évtizeddel ezelőtt, és mára már szinte teljesen felzárkózott az EU-átlagához. Őt követi a sikerességi rangsorban Csehország, majd Szlovénia, és végül Ciprus zárja a sort, amely a 2008–2009-es világgazdasági válság után egy olyan súlyos szerkezeti válságot, adósságválságot és bankválságot szenvedett el, amely nemcsak a világgazdasággal egyforma mértékben, hanem annál lényegesen erősebben és tartósabban visszavetette a fejlődését. Összességében véve, ha nemcsak az 1990-es és 2000-es éveket tekintjük át, hanem a 2010-es éveket is, akkor Ciprus egyáltalán nem a sikeresen felzárkózó országok közé tartozik.

Ahogy az eddigiekben látható volt, az Európai Unióban az elmúlt évtizedekben egyértelműen megfigyelhető volt egy úgynevezett reálkonvergencia-folyamat, amelynek értelmében az EU-átlagnál alacsonyabb szinten álló gazdaságok gyorsabban növekedtek, és ezáltal felzárkózásban voltak az EU-átlagához. Így a nemzetgazdaságok fejlettségi szintje közötti szóródás lényegesen csökkent (ahogy egyébként ezt a vonatkozó közgazdasági elméletek, például a növekedésemelvények és a konvergenciaelméletek előzetesen megjósolták). Mindez azonban nem jelenti azt, hogy a nemzetgazdaságok sikeressége egyforma mértékű lett volna. Sőt, éppen ellenkezőleg, a felzárkózás sebességét elemezve kategorizálhatjuk is az országok eddigi teljesítményeit, méghozzá a következőképpen:

- szupersikeres ország: Írország (gazdasága az EU27 átlagának 90%-áról 193%-ára nőtt);
- nagyon sikeresen felzárkózó országok: Észtország és Litvánia (kb. 35%-ról közel 85%-os szintre zárkóztak fel);
- sikeresen felzárkózó országok: Lettország, Románia, Lengyelország, Szlovákia és Málta (30-40 százalékpontos felzárkózással);
- közepesen sikeres országok: Magyarország, Csehország, Szlovénia, Bulgária és Horvátország (18-25 százalékpontos felzárkózással);
- kevésbé sikeres országok: Ciprus, Portugália, Spanyolország (1-5 százalékpontos felzárkózással);
- nem sikeres (leszakadó) ország: Görögország (kb. 20 százalékpontos leszakadással).

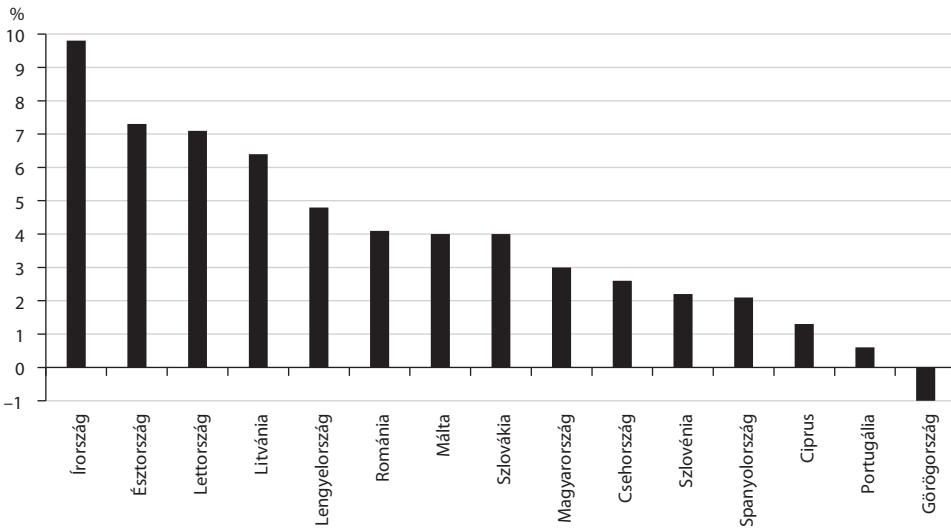
4. A beruházási és nyitottsági indikátorok összehasonlítása

Most pedig a továbbiakban elemezzük, hogy a nemzetgazdaságok felzárkózását, sikerességét mennyiben befolyásolhatták a beruházási ráták, a beruházások összetétele és a nemzetgazdaságok nemzetközi integráltsága, nyitottsága, és elemzésünk közben tekintsük át azokat a makrogazdasági indikátorokat, amelyeket a tanulmány elején Írország, Spanyolország, Portugália és Görögország esetében megfigyeltünk. Az alábbi ábrából látható lesz, hogy a többi EU-tagállam tekintetében is erős összefüggés figyelhető

meg: a nemzetgazdaságok növekedési, felzárkózási ütemét erősen és pozitívan befolyásolja a nemzetgazdasági beruházások növekedési üteme, a beruházások infrastruktúra-, technológia- és humántőke-intenzív jellege, valamint a gazdaság nemzetközi integrált-ságának, nyitottságának mértéke. Amikor a tanulmány elején a legsikeresebb és a leg-kevésbé sikeres országokat hasonlítottuk össze (Írországot, valamint Spanyolországot, Portugáliát és Görögországot), akkor e hatások, összefüggések nagyon látványosak, nagyon egyértelműek voltak. Az összefüggések azonban a kisebb teljesítménykülönbsé-gekkel rendelkező országok között is megfigyelhetők, persze nem annyira látványosan, és a sok változó és befolyásoló tényező miatt ezek elemzése mélyebb és összetettebb szemléletű áttekintést igényelhet.

Ahogy a 8. ábrán is látható, a beruházások növekedési üteme szerinti országso- rend erősen hasonlít ahhoz a sikerességi sorrendhez, amelyet az imént a felzárkózási tendenciákból megállapítottunk. Ez nem véletlen, hiszen a vonatkozó közgazdasági elméletekből (pl. a makroökonómiából) is tudható, hogy a beruházások (a GDP egyik része, továbbá jelentős húzóereje is) és a gazdaság növekedési üteme között nagyon erős korreláció figyelhető meg.

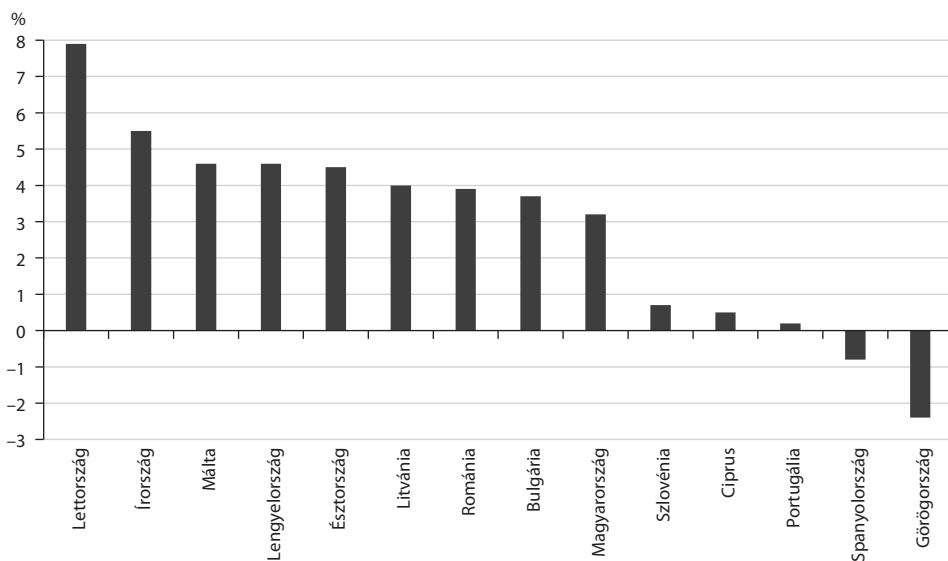
8. ábra: Beruházások volumenének éves átlagos változása 1996 és 2019 között Írorszáiban, Észtországban, Lettorszáiban, Litvániában, Lengyelországban, Romániában, Máltán, Szlovákiában, Magyarországon, Csehországban, Szlovéniában, Spanyolországban, Cipruson, Portugáliában és Görögországban

Forrás: a szerző szerkesztése https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_10_a64_p5&lang=en alapján

A következő ábrák azt is mutatják, hogy annyira erős a kapcsolat a beruházások és a gazdaság növekedési üteme között, hogy ráadásul az összefüggés (az országgrangsor) még akkor is igen látványos, hogyha külön-külön beruházástípusonként elemezzük ezt. Az infrastrukturális és üzleti ingatlanberuházások (9. ábra), a gép- és berendezésberuházások

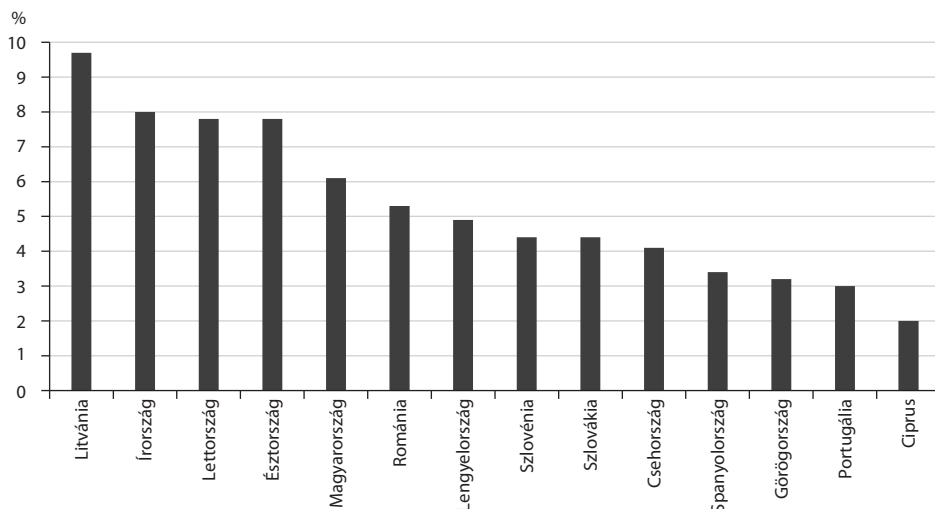
(10. ábra), az infokommunikációs és technológiai beruházások (11. ábra), valamint a szellemi tulajdonban lévő termékekbe való beruházások (12. ábra) hosszú távú átlagos növekedési üteme is eléggé hasonló mintázatú (rangsorú), mint az országok felzárkózásának sebességét, azaz gazdasági sikerességét bemutató rangsor. Az országrangsorok és a számadatok mélyebb elemzéséből az olvasható ki, hogy az előbbi négy beruházáskategória közül leginkább az első kettő (az infrastrukturális és üzleti ingatlanberuházások, valamint a gép- és berendezésberuházások) van szorosabb korrelációban a gazdasági növekedéssel. (Ennek oka nem az, hogy az infokommunikációs vagy a szellemi termékek kevésbé fontosak, hanem inkább az, hogy az utóbbi kettő szűkebb, speciálisabb része a beruházásoknak, így azok kevésbé átfogóan képesek csak leírni, jellemezni a nemzetgazdasági folyamatokat.) Másrészt viszont, a lakásberuházások növekedése a többi beruházástípusnál kevésbé gyorsítja az egy főre jutó gazdasági növekedés ütemét. A nemzetgazdasági növekedési ütemmel azonban a legerősebb korrelációban nem is az egyes beruházástípusok, hanem egyértelműen az összberuházások növekedési üteme áll (8. ábra), függetlenül annak összetételétől.

9. ábra: Infrastrukturális és üzleti ingatlanberuházások volumenének éves átlagos változása 1996 és 2019 között Lettországban, Írországban, Máltán, Lengyelországban, Észtországban, Litvániában, Romániában, Bulgáriában, Magyarországon, Szlovéniában, Cipruson, Portugáliában, Spanyolországban és Görögországban

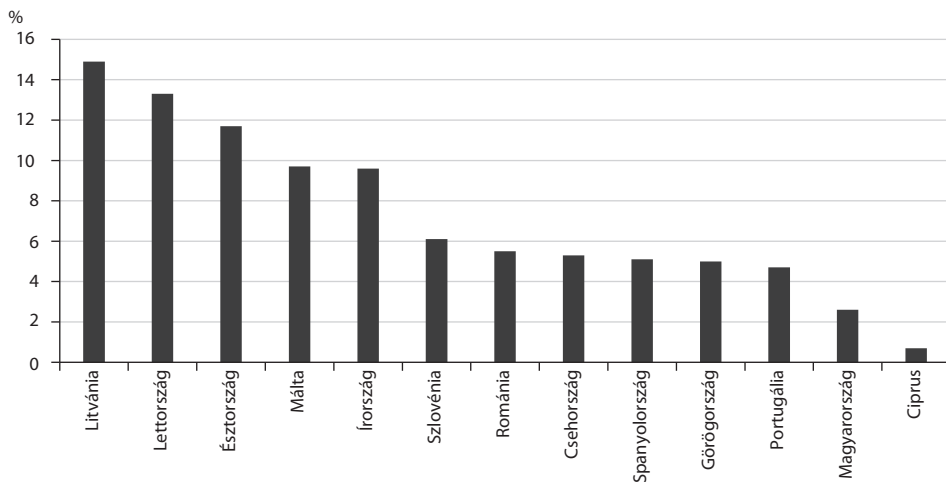
Forrás: a szerző szerkesztése https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_10_a64_p5&lang=en alapján

10. ábra: Gép- és berendezésberuházások volumenének éves átlagos változása 1996 és 2019 között Litvániában, Írországban, Lettországban, Észtországban, Magyarországon, Romániában, Lengyelországban, Szlovéniában, Szlovákiában, Csehországban, Spanyolországban, Görögországban, Portugáliában és Cipruson

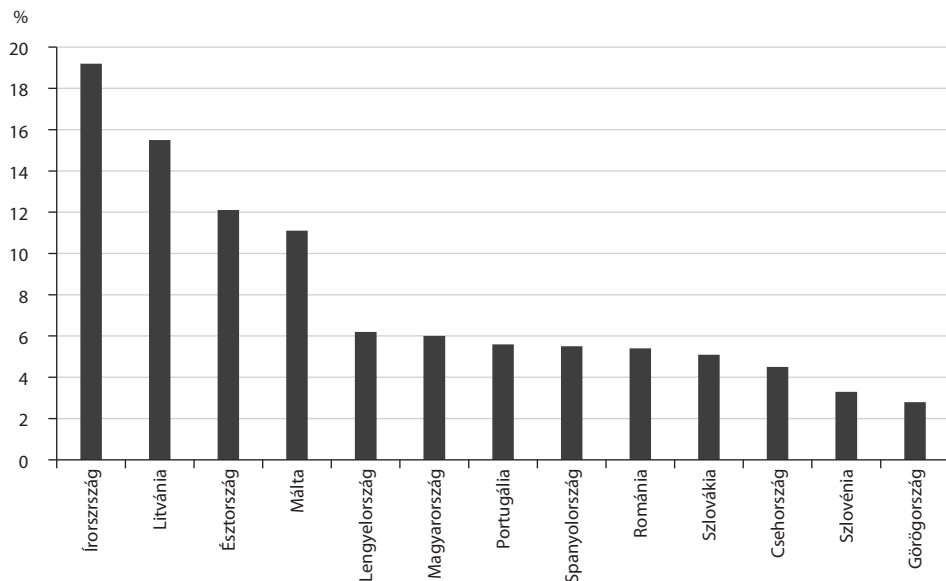
Forrás: a szerző szerkesztése https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_10_a64_p5&lang=en alapján

11. ábra: Infokommunikációs és technológiai beruházások volumenének éves átlagos változása 1996 és 2019 között Litvániában, Lettországban, Észtországban, Máltán, Írországban, Szlovéniában, Romániában, Csehországban, Spanyolországban, Görögországban, Portugáliában, Magyarországon és Cipruson

Forrás: a szerző szerkesztése https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_10_a64_p5&lang=en alapján

12. ábra: Szellemi tulajdonba kerülő termékekbe történő beruházások volumenének éves átlagos változása 1996 és 2019 között Írországban, Litvániában, Észtországban, Máltán, Lengyelországban, Magyarországon, Portugáliában, Spanyolországban, Romániában, Szlovákiában, Csehországban, Szlovéniában és Görögországban

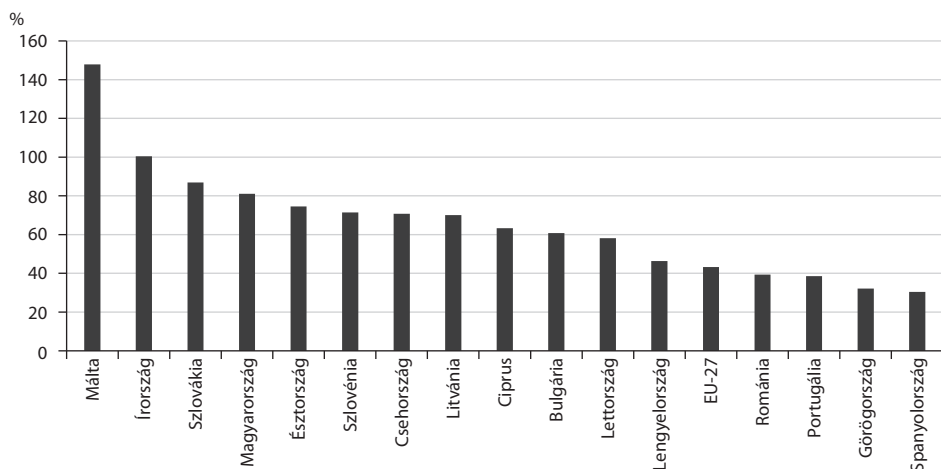
Forrás: a szerző szerkesztése https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_10_a64_p5&lang=en alapján

Ahogy azt korábban is tárgyaltuk, a beruházások után a nemzetgazdasági nyitottságának is nagy befolyása van a hosszú távú gazdasági növekedésre, felzárkózásra. Ugyanis a világgazdaságba integráltság egyrészt lehetőséget teremt arra, hogy az ország jobban szakosodjon azokra a termelési tevékenységekre, amelyekben komparatív előnye van (az ezekben előállított termékeket exportálja, a többi árut és szolgáltatást pedig importálja), másrészt így jobban megnyílik a lehetősége a tőke- és technológiaimportnak, amely alapvető inputja, feltétele annak, hogy egy kevésbé fejlett ország gazdasága felzárkózhasson. Elméletileg tehát a nemzetközi gazdasági nyitottság magasabb foka gyorsítja egy nemzetgazdaság hosszú távú növekedési ütemét, felzárkózását. Azonban ez az összefüggés már nem annyira erős, mint a beruházások és a növekedés közötti, korábban látott pozitív kapcsolat. Ugyanis, ahogy az elméletből is tudhatjuk, a kisebb országok törvényszerűen szinte mindig gazdaságilag nyitottabbak, mint a nagy gazdaságok. Mivel tehát a méret döntően befolyásolja a gazdasági nyitottságot, a gazdasági növekedési ütem már csak kisebb mértékben korrelál a gazdasági nyitottsági mutatókkal. Azonban a hasonló méretű, lakosságszámú országok összehasonlítása esetében a gazdasági nyitottsági mutatók és a hosszú távú gazdasági felzárkózási ütemek közötti kapcsolat már erőssé válik.

A 13., 14. és 15. ábrák egyaránt az országok nemzetközi gazdasági nyitottságát jellemző indikátorokat ábrázolnak.

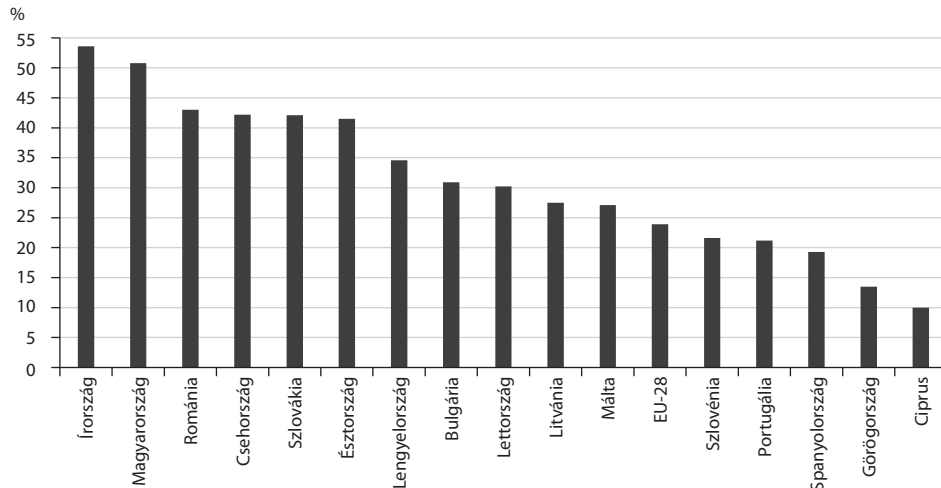

13. ábra: Áruk és szolgáltatások exportjának és importjának átlagos aránya a GDP százalékában, 2008 és 2019 között Máltán, Írországban, Szlovákiában, Magyarországon, Észtországban, Szlovéniában, Csehországban, Litvániában, Cipruson, Bulgáriában, Lettországon, Lengyelországban, Romániában, Portugáliában, Görögországban és Spanyolországban

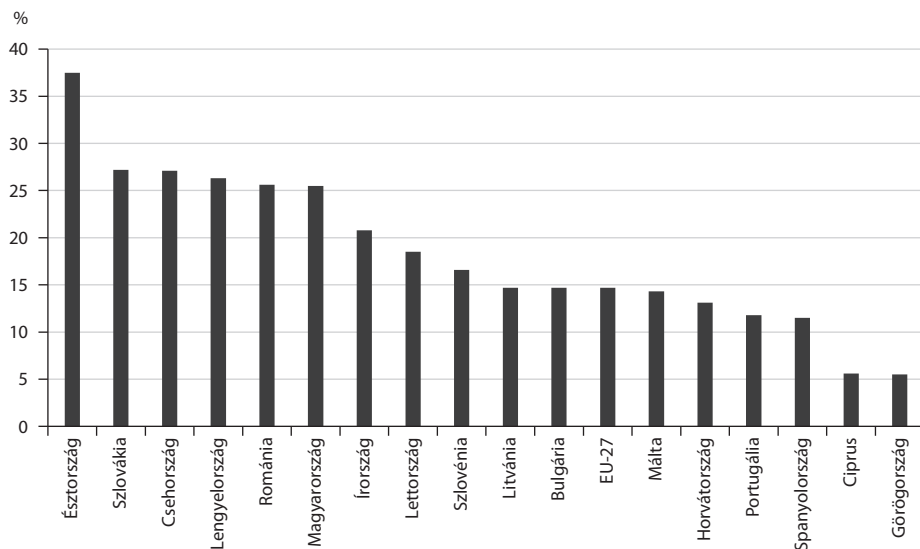
Forrás: a szerző szerkesztése <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=tet00003&lang=en> és <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=tet00004&lang=en> alapján

14. ábra: Külföldi vállalatok által előállított hozzáadott érték átlagos aránya a nemzetgazdaság teljes GDP-jén belül, 2008 és 2017 között Írországban, Magyarországon, Romániában, Csehországban, Szlovákiában, Észtországban, Lengyelországban, Bulgáriában, Lettországon, Litvániában, Máltán, Szlovéniában, Portugáliában, Spanyolországban, Görögországban és Cipruson

Forrás: a szerző szerkesztése https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=egi_val1&lang=en alapján

15. ábra: Külföldi vállalatok által foglalkoztatottak átlagos aránya a foglalkoztatottak teljes létszámán belül 2008 és 2017 között Észtországban, Szlovákiában, Csehországban, Lengyelországban, Romániában, Magyarországon, Írországban, Lettországban, Szlovéniában, Litvániában, Bulgáriában, Máltán, Horvátországban, Portugáliában, Spanyolországban, Cipruson és Görögországban

Forrás: a szerző szerkesztése https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=egi_em1&lang=en alapján

Az empirikus tapasztalatok (a fenti adatsorok is) és az elmélet egyaránt azt igazolja, hogy az imént bemutatott három nyitottsági mutató közül az utóbbi kettő áll szorosabb kapcsolatban, korrelációban a hosszú távú gazdasági növekedéssel. Ennek oka az, hogy a külföldi vállalatok belépése egy nemzetgazdaságba, a gazdasági részvételük, integrálódásuk és az adott ország munkavállalóinak foglalkoztatása és szakképzése nemcsak a közvetlen tőkebefektetések növekedéséhez, hanem a technológiainporthoz és a humán tőke fejlesztéséhez is nagymértékben hozzájárul az adott országban.

5. A regionális (megyei) jövedelmek szóródásainak alakulása 15 EU-tagállamban a váltómozgás-elmélet tükrében

Jelen tanulmány hátralévő részében azt kívánjuk megvizsgálni, hogy az imént bemutatott EU-tagállamokban miként alakultak a belső regionális jövedelmkülönbségek az elmúlt két és fél évtizedben, és hogy mennyire voltak sikeresek az országok, hogyha a nemzetgazdasági felzárkózási trendeket és az országon belüli regionális különbségek alakulását egyaránt figyelembe vesszük.

Azt már az elméletből is tudhatjuk, hogy a növekedélméletekkel, konvergenciaelméletekkel párhuzamosan született számos olyan elmélet is (pl. centrumperiféria-elmélet, agglomerációs elméletek, új gazdaságföldrajz), amelyek bizonyos régiók esetében vitatják a felzárkózás létét. Ezek az elméletek azt állítják ugyanis, hogy a természetes piaci mechanizmusok az egyes országokon belüli régiók jövedelemszintjei között divergenciát okoznak, azaz azt eredményezik, hogy a kevésbé fejlett régiók, megyék, térségek lassabban növekednek, és ezért még jobban leszakadnak a fejlettektől, majd a fejlettségi különbségek tartósan is magasak maradnak.¹¹

A növekedés- és konvergenciaelméletekből, valamint az ezekkel vitában álló elméletekből alakult ki az úgynevezett váltómozgás konvergenciaelmélet (*trade-off convergence theory*), amely arra mutat rá, hogy a nemzetgazdaságok felzárkózása és az egyes régiók, megyék között tapasztalható divergencia egyáltalán nincs ellentmondásban egymással, sőt a két folyamat sokszor szükségszerűen egymással párhuzamosan, egymást erősítve következik be.¹² Az elmélet lényege az, hogy a nemzetgazdasági és a regionális konvergencia között váltómozgás van, azaz ha egy kevésbé fejlett nemzetgazdaság GDP-je elkezd felzárkózni a nemzetközi átlaghoz, akkor a nemzetgazdaságon belül, a belföldi régiók között divergencia (azaz a jövedelemszintek szóródásának növekedése), de legalábbis lassuló konvergencia, vagy a nagyra nőtt jövedelemkülönbségek tartóssá válása lesz megfigyelhető. Minél alacsonyabb relatív fejlettségi szintről indul egy nemzetgazdaság és minél gyorsabb a nemzetgazdasági növekedése, annál nagyobb és annál tartósabb regionális különbségek alakulhatnak ki az országon belül. Természetesen, az ellentétes irányú folyamat is tapasztalható: minél inkább egy már felzárkózott és relatíve lassan növekvő nemzetgazdaságot elemzünk, annál kevésbé növekednek, sőt annál nagyobb eséllyel csökkenhetnek is az országon belüli regionális jövedelemkülönbségek.

Az EU felzárkózó tagállamaiban szintén teljesültek a váltómozgás-elmélet következtetései:

- lényegében minden nemzetgazdaságban növekedtek a regionális jövedelemkülönbségek;
- amely nemzetgazdaságok gyorsabban növekedtek, azoknál általában nagyobb regionális különbségek is alakultak ki;
- csak egyetlen olyan ország van, Portugália, amelyben csökkentek a regionális jövedelemkülönbségek, viszont itt 2008 óta már a nemzetgazdaság is lassabban növekszik az EU-átlagnál.

A továbbiakban pedig azt fogjuk bemutatni, hogy az eddig bemutatott EU-tagországokban milyen regionális tendenciák történtek az elmúlt 25 évben. A sikerességet az alapján fogjuk értékelni, hogy miként alakult az adott ország megyéi egy főre jutó GDP-adatainak szóródása. Értelemszerűen, minél kevésbé szóródnak egymástól és a nemzetgazdasági átlagtól az ország megyéinek egy főre jutó GDP-adatai, annál sikeresebbnek mondható

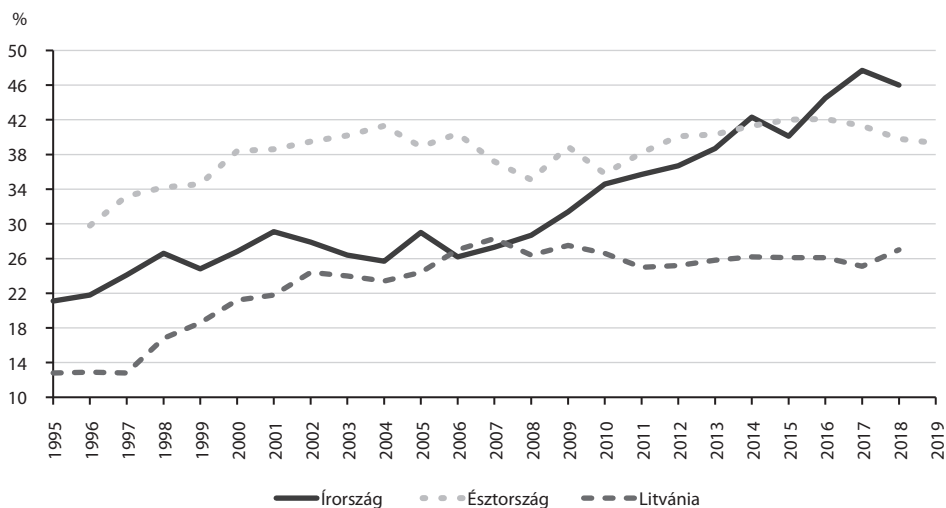
¹¹ Paul Krugman: *Increasing Returns and Economic Geography*. NBER Working Paper, No. W3275. Cambridge, MA, 1990. március.

¹² Bővebben lásd például: European Commission (2000): i. m. 173–207. Kertész (2004): i. m.; Kertész (2014): i. m.

az adott ország abban az értelemben, hogy sikerült relatíve alacsonyan tartania az országon belüli regionális különbségeket.¹³

A 16. ábra azt mutatja, hogy a nemzetgazdasági értelemben szupersikeres Írországban és a nagyon sikeres Észtországban és Litvániában miként alakultak a regionális szóródási adatok. Ahogy az ábrán látható, mind a regionális szóródás szintje, mind pedig annak növekedési üteme tekintetében Írország volt a legkevésbé sikeres, hiszen itt keletkeztek a legnagyobb regionális különbségek. (A váltómozgás-elmélet tükrében ez egyáltalán nem meglepő, hiszen Írország nemzetgazdasági szintű növekedése lényegesen gyorsabb volt, mint a másik két [egyébként szintén sikeres] országé.)

16. ábra: NUTS 3 régiók egy főre jutó GDP-jének átlagos szóródása a nemzetgazdasági átlaghoz képest, százalékban Írországban, Észtországban és Litvániában

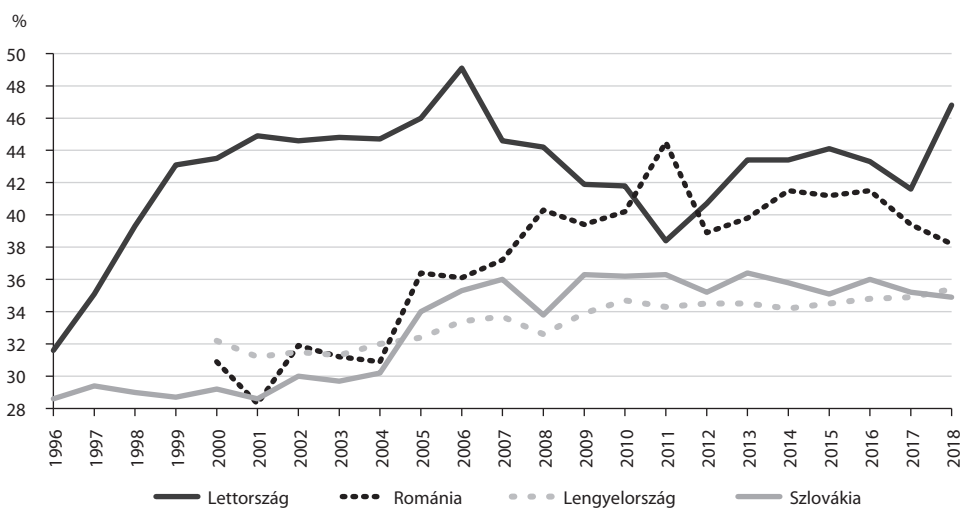
Forrás: a szerző szerkesztése https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_10r_3gdp&lang=en alapján

Fontos azonban megjegyezni, hogy önmagában véve az a tény, hogy Írországban magasra növekedtek a regionális különbségek, egyáltalán nem jelenti azt, hogy az ország összességében véve is sikertelen lett volna, ugyanis eközben annyira gyors nemzetgazdasági növekedést ért el az ország, hogy ennek hatására még a legkevésbé fejlett és leglassabban fejlődő ír megyék is gyorsabb GDP-növekedést értek el, mint az Európai Unió átlagos növekedési üteme! Fontos tehát már most leszögezni, hogy az ország sikerességének megítélése szempontjából természetesen a nemzetgazdaság egészének jövedelemszintje és GDP-növekedési üteme az elsődleges, és csak másodlagos szempontként lehet érdemes

¹³ Az alapadatok gyűjtésekor az Eurostat által közzétett NUTS 3 régiók (megye méretű régiók) egy főre jutó, vásárlóerő-paritáson számolt GDP-adatait használtam fel. A szóródási mutató az egyes NUTS 3 régiók egy főre jutó GDP-jének a nemzetgazdaság átlagos egy főre jutó GDP-jétől való súlyozott átlagos eltérését (azaz a regionális különbségek abszolút értékeinek súlyozott átlagát) jelenti. A súlyozáshoz az adott NUTS 3 régióadatok lakosságárait használtam fel.

elemezni azt is, hogy eközben, egyfajta mellékhatásként, miként alakultak az országon belüli regionális jövedelemkülönbségek. Mivel Észtország és Litvánia nagyon hasonló (szinte megegyező) teljesítményt nyújtott a nemzetgazdaság egésze tekintetében, az ő esetükben már lényegesen többet mond az, hogy miként alakultak a regionális különbségek. Márpedig a regionális szóródási adatokból egyértelműen az látszik, hogy Litvánia volt a sikeresebb ország, ugyanis ott mindvégig lényegesen alacsonyabb volt a regionális szóródási mutató.

A 17. ábra pedig azt mutatja, hogy a nemzetgazdasági értelemben a „sikeresen felzárkózó országok” kategóriába sorolt Lettországban, Romániában, Lengyelországban és Szlovákiában miként alakultak a regionális szóródási adatok (Málta olyan kis méretű ország, hogy itt nincsenek NUTS 3 régiók, így a szóródási mutató nem értelmezhető). A nemzetgazdasági szintű felzárkózás tekintetében itt négy hasonló sikerességű országról beszélhetünk (az elmúlt közel 30 év alatt Lettország és Románia gazdasága az EU27 átlagának körülbelül 30%-áról 70%-ára, Lengyelország és Szlovákia gazdasága pedig az EU27 átlagának nagyjából 40%-áról 75%-ára növekedett). A 17. ábrán pedig (a váltomozgás konvergenciaelmélet ismeretében egyáltalán nem meglepő módon) pontosan az látható, hogy a nemzetgazdasági értelemben legsikeresebb Lettországban emelkedtek legnagyobb mértékben a regionális különbségek, ehhez képest kevésbé emelkedett a regionális szóródási mutató a nemzetgazdasági értelemben is kevésbé sikeres Romániában, majd végül a nemzetgazdasági szinten legkevésbé felzárkózó Lengyelországban és Szlovákiában növekedtek a legkevésbé a regionális különbségek is.

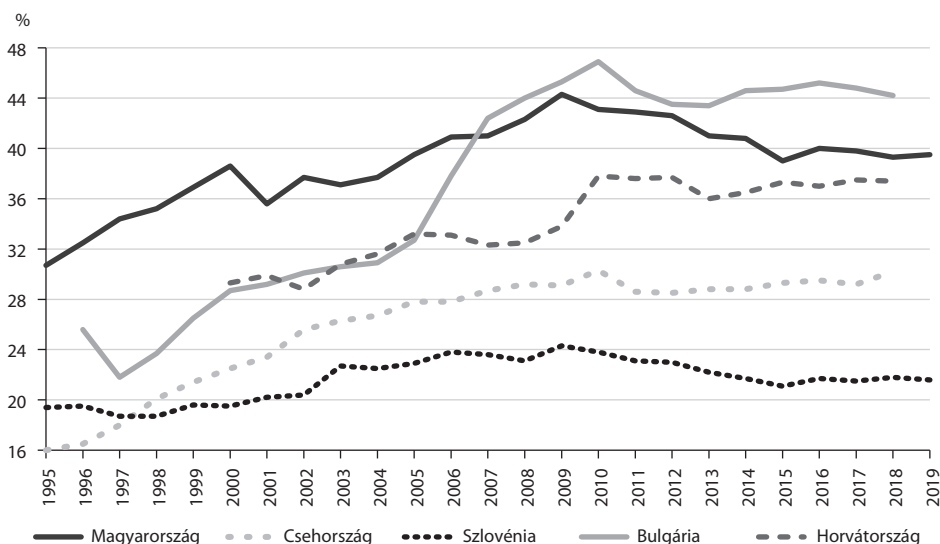

17. ábra: NUTS 3 régiók egy főre jutó GDP-jének átlagos szóródása a nemzetgazdasági átlaghoz képest százalékban, vásárlóerőparitáson számolva Lettországban, Romániában, Lengyelországban és Szlovákiában

Forrás: a szerző szerkesztése https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_10r_3gdp&lang=en alapján

A következő, 18. ábrán pedig az látható, hogy a nemzetgazdasági értelemben közepesen sikeresnek kikiáltott országok (Magyarország, Csehország, Szlovénia, Bulgária és Horvátország) egy főre jutó regionális GDP-adatainak szóródása miként alakult az elmúlt 25 évben. (Ezek az országok nemzetgazdasági szinten kb. 18-25 százalékponttal zárkóztak fel az EU27 átlagához az elmúlt 25 évben.) Ahogy látható, az országon belüli regionális különbségek tekintetében a legsikeresebb ország Szlovénia volt, ugyanis itt a legalacsonyabb a regionális szóródás szintje és a regionális szóródás növekedési üteme egyaránt. Ezután következik a regionális politika sikeressége tekintetében Csehország, Horvátország, Magyarország és végül a legnagyobb belső regionális különbségekkel rendelkező Bulgária.

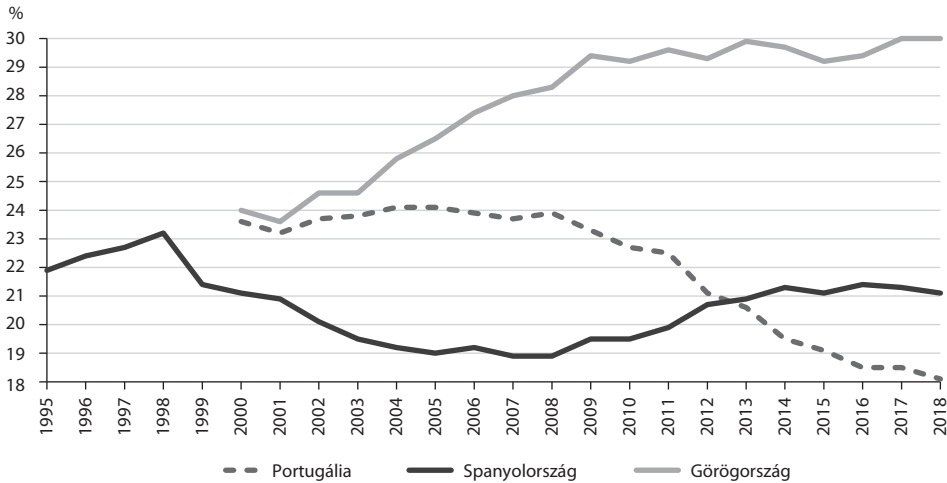

18. ábra: NUTS 3 régiók egy főre jutó GDP-jének átlagos szóródása a nemzetgazdasági átlaghoz képest, százalékban, Magyarországon, Csehországban, Szlovéniában, Bulgáriában és Horvátországban

Forrás: a szerző szerkesztése https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_10r_3gdp&lang=en alapján

Végül pedig a 19. ábrán a legkevésbé sikeres (vagy már a korábbi időszakban felzárkózt) három ország, Portugália, Spanyolország és Görögország regionális GDP-adatainak szóródási tendenciái láthatók (Ciprusra vonatkozóan az Eurostat nem tesz közzé NUTS 3 régiós adatokat). Ahogy az ábrán látható, a regionális politika regionális trendjei szempontjából a legsikeresebb Portugália volt, amely az egyetlen olyan ország, ahol érdemben csökkenni tudtak a regionális különbségek. A második helyezett e tekintetben Spanyolország és a regionális értelemben (is) legsikeretlenebb Görögország volt az elmúlt két évtizedben.

19. ábra: NUTS 3 régiók egy főre jutó GDP-jének átlagos szóródása a nemzetgazdasági átlaghoz képest, százalékban, Portugáliában, Spanyolországban és Görögországban

Forrás: a szerző szerkesztése https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_10r_3gdp&lang=en alapján

A jelen cikkben bemutatott felzárkózási folyamatokat természetesen döntően befolyásolták az Európai Uniótól kapott költségvetési támogatások (hiszen valamennyi itt bemutatott ország nettó haszonélvezője az EU közös költségvetésének, azaz több pénzt kap vissza, mint amennyit befizet), másrészt az egyes országokban alkalmazott különböző gazdaságpolitikák egyaránt. Az EU-s támogatások természetesen jelentősen javították valamennyi ország sikerességét. Az azonban látható, hogy se az EU-s támogatások, se a különböző gazdaságpolitikák nem változtatták meg a változó konvergenciaelmélet által előrejelzett fő tendenciákat.

Összességében véve levonható ugyanis az a következtetés, hogy a változó konvergenciaelmélet nagyrészt igazolható a felzárkózásban lévő EU-tagállamok elmúlt két és fél évtizedes tapasztalataival is. Az alacsonyabb fejlettségi szintről induló és gyorsabb ütemben felzárkózó országok esetében nagyobb, a magasabb fejlettségi szintről induló és lassabb ütemben felzárkózó országok esetében pedig kisebb belső regionális jövedelemkülönbségek alakultak ki. A gazdasági sikeresség megítélésakor az elsődleges szempont természetesen továbbra is a nemzetgazdaság egészének növekedési üteme kell hogy legyen (ahogy ezt a cikk első felében részletesen elemeztük is), azonban a hasonló fejlettségű és növekedési ütemű országok összehasonlításakor érdemes lehet összevetni a regionális szóródási mutatók szintjeit és alakulását is. Ez alapján a nagyon sikeres balti államok közül Litvániában, a sikeres tagországok közül Lengyelországban és Szlovákiában, a közepesen sikeres tagországok közül pedig Szlovéniában emelkedtek a legkevésbé a regionális jövedelemkülönbségek. Magyarország a nemzetgazdaság egészének felzárkózása és a regionális különbségek változása tekintetében egyaránt közepesen sikeres országnak tekinthető Kelet-Közép-Európában, illetve az EU felzárkózó (kohéziós) országai között.

6. A tanulmány legfontosabb eredményei

Jelen tanulmány legfontosabb tanulságait a következő pontokkal lehetne röviden összefoglalni.

- Az elmúlt három évtizedben az Európai Unióban egyértelműen megfigyelhető volt, hogy a kevésbé fejlett országok gazdasági gyorsabban növekedtek, mint az EU átlagos növekedési üteme (Görögország az egyetlen kivétel), és ezzel az egy főre jutó vásárlóerő-paritáson számolt GDP-mutató tekintetében felzárkózásban voltak, azaz az Unión belüli fejlettségi különbségek jelentősen csökkentek.
- A tanulmány áttekintette 17, az EU-átlagnál alacsonyabb szintről induló EU-s tagállam három évtizedes felzárkózási tendenciáját, és egyértelműen látható volt, hogy a felzárkózások sebessége, az országok gazdasági sikeressége igencsak eltérő mértékű volt az egyes országokban (az értékelés, a rangsor megtalálható a szövegben).
- Egyértelműen gyorsabb volt a gazdasági növekedés üteme azokban az országokban, ahol a beruházások hosszú távú átlagos növekedési üteme gyorsabb volt.
- Az összberuházások hatásánál kisebb mértékben, de a felzárkózást részben befolyásolja a beruházások összetétele is. Az empirikus tapasztalatok alapján leginkább az infrastrukturális és üzleti ingatlanberuházások, valamint a gép- és berendezésberuházások növekedése, másrészt az infokommunikációs és technológiai beruházások, valamint a szellemi terméktulajdonba fektető beruházások növekedése emeli leginkább az egy főre jutó gazdasági növekedési ütemet.
- Egy ország külgazdasági, nemzetközi nyitottsága szintén pozitívan befolyásolja az ország felzárkózását. Az összefüggés, a korreláció nem annyira szembetűnő ugyan, mint a beruházásoknál, ugyanis a nemzetközi integráltság foka nagymértékben függ az ország méretétől is (minél kisebb egy nemzetgazdaság, annál nyitottabb kell hogy legyen), de az összefüggés mérhető, látható.
- Már az is pozitívan hatott egy EU-s tagállam gazdasági növekedési ütemére, ha a külkereskedelem tekintetében az átlagosnál (és a méretéből adódó kötöttségeknél) jobban integrálódott a világ gazdaságba, azaz GDP-arányosan magas volt az áruk és szolgáltatások külkereskedelmének volumene. Azonban a gazdasági növekedést még inkább az tudta gyorsítani, ha emellett a külföldi vállalatok közvetlen tőkebefektetései révén megnőtt a GDP-n és a foglalkoztatáson belül a külföldi cégek részesedése is, aminek következtében felgyorsult a fejlett technológiák importja, a munkavállalók szakképzése és a lakosság humán tőkéjének, szaktudásának bővülése, fejlődése is.
- Az EU felzárkózó tagállamaiban szintén teljesültek a váltómozgás-elmélet következtetései:
  - minden olyan ország esetében, ahol a nemzetgazdaság felzárkózásban volt az EU-átlaghoz, a belső regionális (megyei) jövedelemkülönbségek növekedtek;
  - amely nemzetgazdaságok gyorsabban növekedtek, azoknál általában nagyobb regionális különbségek is alakultak ki;

- csak egyetlen olyan ország van, Portugália, amelyben csökkentek a regionális jövedelemkülönbségek, viszont itt 2008 óta már a nemzetgazdaság is lassabban növekszik az EU-átlagnál, azaz a nemzetgazdasági felzárkózás divergenciába fordult.
- A nemzetgazdasági növekedés felgyorsítása és a regionális különbségek csökkentése semmiképpen nem tekinthetők egyenrangú gazdaságpolitikai céloknak, hanem az elsődleges cél mindenképpen a nemzetgazdasági növekedés felgyorsítása kell hogy legyen. Ugyanis, gyors nemzetgazdasági növekedés (és a változások-elméletnek megfelelően növekvő regionális különbségek) mellett könnyen elképzelhető, hogy még a leglassabban növekvő (és ezért az országos átlagtól leszakadó) megyék is felzárkózhatnak az EU-átlaghoz.
- A gazdasági sikeresség megítélésekor elsődleges szempont a nemzetgazdaság egészének növekedési üteme, azonban a hasonló fejlettségű és növekedési ütemű országok összehasonlításakor érdemes lehet összevetni a regionális szóródási mutatók szintjeit és alakulását is. Ez alapján a nagyon sikeres balti államok közül Litvániában, a sikeres tagországok közül Lengyelországban és Szlovákiában, a közepesen sikeres tagországok közül pedig Szlovéniában emelkedtek legkevésbé a regionális jövedelemkülönbségek. Magyarország a nemzetgazdaság egészének felzárkózása és a regionális különbségek változása tekintetében egyaránt közepesen sikeres országnak tekinthető Kelet-Közép-Európában, illetve az EU felzárkózó (kohéziós) országai között.

Felhasznált irodalom

- Barro, Robert J.: Economic Growth in a Cross Section of Countries. *The Quarterly Journal of Economics*, 106. (1991), 2. 407–444. Online: <https://doi.org/10.2307/2937943>
- Barro, Robert J. – Xavier Sala-i-Martin – Olivier Jean Blanchard – Robert E. Hall: Convergence Across States and Regions. *Brookings Papers on Economic Activity*, (1991), 1. 107–182. Online: <https://doi.org/10.2307/2534639>
- European Commission: Real Convergence and Catching-up in the EU. *European Economy*, (2000), 71. Chapter 5, 173–207. Online: https://ec.europa.eu/economy_finance/publications/pages/publication1716_en.pdf
- Gyuris Ferenc: A Williamson-hipotézis. Egy koncepció tartalma, kritikája és utóélete. *Tér és Társadalom*, 25. (2011), 2. 3–28. Online: <https://doi.org/10.17649/TET.25.2.1811>
- Kertész Krisztián: A nemzeti és a regionális felzárkózás változása az EU-országokban és Magyarországon. *Külgazdaság*, 48. (2004), 2. 65–76. Online: <https://kulgazdasag.eu/article/999>
- Kertész Krisztián: A nemzetgazdasági és a regionális felzárkózás változása és általános indikátora. In Karlovitz János Tibor (szerk.): *Ekonomické štúdie – teória a prax* [Gazdasági tanulmányok – elmélet és gyakorlat] Komárno, International Research Institute s.r. o., 2013. 477–486. Online: www.irisro.org/gazdasagtan2013januar/6649KerteszKrisztian.pdf

- Kertész Krisztián: A nemzetgazdasági és a regionális konvergencia mérése az EU-ban. *Közgazdasági Szemle*, 61. (2014), 12. 1447–1462. Online: www.kszemle.hu/tartalom/cikk.php?id=1523
- Krugman, Paul: *Increasing Returns and Economic Geography*. NBER Working Paper No. W3275. Cambridge, MA, 1990. március. Online: <https://doi.org/10.3386/w3275>
- Kuznetz, Simon: Economic Growth and Income Inequality. *The American Economic Review*, 45. (1955), 1. 1–28. Online: www.jstor.org/stable/1811581
- Lucas, Robert E. Jr.: Why Doesn't Capital Flow from Rich to Poor Countries? *The American Economic Review*, 80. (1990), 2. 92–96. Online: www.jstor.org/stable/2006549
- Mankiw, G. – D. Romer – D. Weil: A Contribution to the Empirics of Economic Growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 107. (1992), 5. 407–433. Online: <https://doi.org/10.2307/2118477>
- Romer, Paul M.: Endogenous Technological Change. *Journal of Political Economy*, 98. (1990), 5. part 2, S70–S102. Online: <https://doi.org/10.1086/261725>
- Solow, Robert M.: A Contribution to the Theory of Economic Growth. *Quarterly Journal of Economics*, 70. (1956), 1. 65–94. Online: <https://doi.org/10.2307/1884513>
- Williamson, Jeffrey G.: Regional Inequality and the Process of National Development: A Description of the Patterns. *Economic Development and Cultural Change*, 13. (1965), 4. 3–84. Online: <https://doi.org/10.1086/450136>

